

دانشگاه الزهراء (س)
دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه
جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته علوم قرآن و حدیث

نظریه و الگوی قرآن شناخت معناداری زندگی

در گذار تفسیری از سوره‌های حمد، انشراح، مسد، عصر، فلق و ناس

استاد راهنما
دکتر فتحیه فتاحی زاده

دانشجو
زهرا افتخاری

اسفند ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

و آیاه نستعین

دانشگاه الزهراء (س)
دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه
جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته علوم قرآن و حدیث

نظریه و الگوی قرآن شناخت معناداری زندگی

در گذار تفسیری از سوره‌های حمد، انشراح، مسد، عصر، فلق و ناس

استاد راهنما
دکتر فتحیه فتاحی زاده

استاد مشاور
دکتر احمد آکوچکیان

دانشجو
زهرا افتخاری

اسفند ۱۳۹۲

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به

دانشگاه الزهراء (سلام الله علیها) است.

تقدیم به مہربان فرشتگانی کہ:

لحظات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، جسارت خواستن، عظمت رسیدن و تمام تجربہ ہامی
یکتا و زیبای زندگیم، مدیون حضور سبز آن ہاست.

تقدیم بہ خانوادہ عزیزم.

مشکرو قدردانی

باتقدیر و مشکور از زحمات خالصانه اساتید محترم راهنا و مشاور سرکار خانم دکتر فقای زاده و جناب آقای دکتر آکوچکیان که بارها سمانی و ارشادات ارزنده، مراد تدوین این پژوهش یاری نمودند و با قدردانی از زحمات خانواده و دوستان عزیزم که صبورانه و دلسوزانه همراهیم کردند.

چکیده

معناداری زندگی، نسبت‌یابی اختیار خلاق آدمی با جهت اصیل حیات، یعنی خدای سبحان و به طور معین، اسماء فعل به مثابه اوصاف مطلوب و خواستنی زیست از سر اختیار، است که در شخصیت‌های الگویی یعنی حضرات اولیای الهی تبلور می‌یابد. در فصل مشترک تحلیل، انسان با رسیدن به الگوی رشد و هدفدارسازی تمامیت زندگی خویش به چرایی‌ها و مبتنی بر این چرایی‌ها، به چگونگی‌های آن خودآگاه شده و تمامی عرصه‌ها و از جمله دشوارترین برهه‌های زندگی را در متن این هدفداری و جهت‌داری هماهنگ هستی و زندگی، راهبری می‌کند. معنادرمانی دارای دو سطح است: ۱- در سطح آسیب‌شناختی، طبیعت و درمان «روان‌نژندی‌ها» مورد توجه است. ۲- و در سطح کمال‌گرایی، عبور از سطح «هنجاری» متعارف به سوی زندگی برتر و آرمان رشد است. به درستی چگونه می‌توان از سطح روان‌نژندی حیات به سطح برین آن راه سپرد؟ پژوهش حاضر در راستای نظریه‌پردازی معنای زندگی بر مدار اصل جهت‌داری به سوی جهت برترین حیات، یعنی اصل «عبودیت» در ادب تفسیری سوره حمد و به مدد سوره‌های منتخبی از قرآن کریم، به تبیین تفسیری این دو لایه تحلیلی نظریه معناداری زندگی، پرداخته است. در سطح آسیب‌شناسی یعنی تحلیل بحران معنا، فراز آغازین سوره عصر و سوره مسد و در سطح کمال‌نگری فرازی از سوره حمد و نیز فراز پایانی سوره عصر و سوره‌های انشراح و معوذتین، مستند تحلیل بوده است.

واژه‌های کلیدی: قرآن کریم، خداباوری، معناداری زندگی، معنادرمانی، بحران معنا

زندگی در دو عرصه هستی و پدیدار انسانی در جریان است. معناداری زندگی، زندگی انسان هدفدار در عرصه هستی هدفدار است. هدفی که خداوند به مثابه جهت‌بخش جریان هستی و زندگی انسانی در آموزه‌های انبیایی و اولیایی خود در سه منبع «وحي، عقل و سنت» اهل بیت (علیهم‌السلام) بدان اشارت داشته است.

خالق این جهان، خالق زندگی است پس بهترین تعریف و نیز بهترین دستورالعمل را برای عملی شدن این فرآیند ارائه کرده‌است. خداوند با آفرینش انسان به وی موهبت زندگی را ارزانی داشته است. با دمیدن روح در جسم خاکی انسان او را ارزشمند کرده و مورد سجود ملائکه قرار داده: ﴿فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَ نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ﴾^۱ هدف خود را از این خلقت بیان فرمود: ﴿... إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً...﴾^۲ و در مورد ویژگی مخلوقش فرموده است: ﴿... لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا...﴾^۳ انسان از ابتدا علمی ندارد، جاهل است اما در مقابل با بیان ﴿...فَطَرَتِ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا...﴾^۴ رسیدن به هدف خود را در فطرت یکایک انسان‌ها قرار داد. بنابراین تمام انسان‌ها بنا به فطرت خود، خواهان رسیدن به هدف آفرینش یعنی خلیفه‌اللهی هستند؛ که حکما و عرفا از آن تعبیر به انسان کامل کرده‌اند. خداوند در آیه‌ای دیگر می‌فرماید: ﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَ نَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ﴾^۵ ما شما را آزمایش می‌کنیم و این آزمایش گاه به صورت سختی و رنج است و گاه به صورت نعمت و آسایش. به این وسیله برای

^۱ . پس وقتی آن را درست کردم و از روح خود در آن دمیدم، پیش او به سجده درافتید. الحجر(۱۵):۲۹. ص(۳۸):۷۲.

^۲ . «... من در زمین جانشینی خواهم گماشت...» البقره(۲): ۳۰.

^۳ . و خدا شما را از شکم مادرانتان- در حالی که چیزی نمی‌دانستید- بیرون آورد. النحل(۱۶): ۷۸.

^۴ . با همان سرشتی که خدا مردم را بر آن سرشته است. الروم(۳۰): ۳۰.

^۵ . و البته شما را می‌آزماییم تا مجاهدان و شکیبایان شما را باز شناسانیم، و گزارشهای [مربوط به] شما را رسیدگی کنیم. محمد(۴۷):۳۱.